

Visietekst evaluatie

Evalueren is een belangrijk onderdeel van kwaliteitsvol onderwijs. De visie op evalueren vloeit voort uit de globale onderwijsvisie van de onderwijsinstelling. Het evaluatiebeleid en het (artistiek)(ped)agogisch project zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. De onderwijsinstelling benut optimaal de beleidsruimte, die de overheid geeft, om te evalueren vanuit een breed perspectief.

Voor OVSG betekent dit een verschuiving van een testcultuur naar een evenwichtigevaluatiecultuur:

De evaluatie gebeurt vanuit een breed perspectief.

Het is belangrijk om de ontwikkeling van lerenden te bekijken vanuit diverse invalshoeken. Een kwaliteitsvolle evaluatie maakt gebruik van verschillende evaluatievormen, betreft verschillende actoren en gebeurt op verschillende tijdstippen en in verschillende contexten. Evalueren vanuit een breed perspectief betekent de mogelijkheid tot gedifferentieerd evalueren.

De evaluatie is afgestemd op de doelen en/of de onderwijsactiviteiten.

De evaluatie is naar vorm en inhoud steeds een afspiegeling van de doelstellingen en/of in overeenstemming met de onderwijsactiviteiten. De evaluatie gaat het realiseren van vooropgestelde doelen na, doelen geformuleerd door onderwijsgeevenden, lerenden of in overleg.

De evaluatie motiveert de lerende.

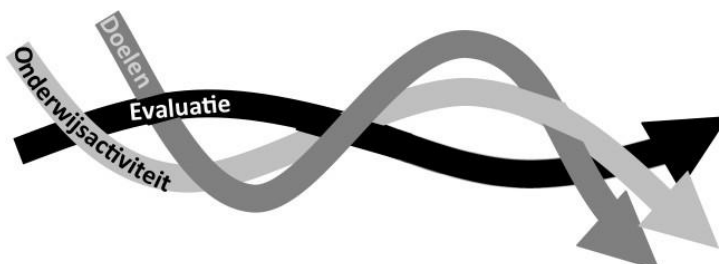
Evalueren is gericht op het ondersteunen van de ontwikkeling en het leren. Het proces van evaluatie (h)erkent en ontplooit talenten en draagt bij tot de intrinsieke motivatie. Gericht feedback geven in dialoog en met respect werkt motiverend.

De evaluatie is transparant.

Lerenden weten wat de bedoeling van de evaluatie is, wat van hen wordt verwacht, welke evaluatievorm wordt gebruikt ... Dit vergroot de betrokkenheid bij het leerproces en de aanvaardbaarheid van de beoordeling.

De evaluatie legt het accent op het 'evalueren om te leren'.

Evaluatie is een inherent onderdeel van het onderwijsleerproces. In dit proces zijn doelen, onderwijsactiviteiten en evaluatie met elkaar verweven. Dit bevordert het leren en geeft de lerende maximale groeikansen. De evaluatie stimuleert de ontwikkeling en de zelfsturing van de lerende op korte en lange termijn. Lerende en onderwijsgevende komen in dialoog tot belangrijke inzichten over onderwijs en leren, met inbegrip van de metacognitie.

Toelichting

Inleiding

De evaluatie van de lerende¹ is een essentieel onderdeel van de onderwijspraktijk.

Als onderwijsinstelling en onderwijsgevende² is het zinvol om stil te staan bij een aantal essentiële vragen om vanuit de antwoorden een gestroomlijnde en doelgerichte evaluatiepraktijk uit te bouwen.

Wat betekent evaluatie voor ons? Waarom evalueren we? Wat evalueren we? Hoe evalueren we? Welke criteria gebruiken we daarvoor? Hoe gaan we aan de slag met de resultaten? Wanneer evalueren we? Wie evalueert? Is onze manier van evalueren mee geëvolueerd met het huidige denken over leren en onderwijzen? Hoe kan evaluatie een middel zijn om de kwaliteit van het leren, het ontwikkelen en het onderwijs in het algemeen te bevorderen? Hoeveel tijd besteden we aan evaluatie en wat is het rendement?

Evalueren en het (artistiek)(ped)agogisch project

Het (artistiek)(ped)agogisch project geeft het kader waarbinnen een onderwijsinstelling wil werken. Het verduidelijkt de visie op onderwijs en geeft een antwoord op de vraag wat de onderwijsinstelling met haar onderwijs voor ogen heeft. Het is belangrijk dat de visie op evaluatie en de evaluatiepraktijk congruent zijn met het (artistiek)(ped)agogische project. De concretisering van de visie is voor de lerende en de andere actoren terug te vinden in het schoolreglement of centrumreglement. Het expliciteren ervan is belangrijk in functie van de gezamenlijke doelgerichtheid en creëert duidelijkheid naar alle participanten.

Evaluatie: een omschrijving

Evaluatie verloopt volgens een aantal stappen waarbij onderwijsgegenden en lerenden informatie verzamelen, interpreteren en beoordelen, een beslissing nemen en daarover communiceren.

Verzamelen van informatie

Vanuit diverse informatiebronnen (observaties, gesprekken, presentaties, realisaties, toetsen ...) verzamelt de evaluator³ gegevens over de kennis, vaardigheden en attitudes van de lerende. Hij kijkt naar de lerende in zijn totale ontwikkeling, naar zijn talenten en mogelijkheden, vanuit verschillende invalshoeken en gebruikt verschillende meetinstrumenten in verschillende contexten en doorheen de tijd. Het verzamelen van informatie is dus veelzijdig: in vorm, actor, tijdstip en context. Op die manier wordt een breed beeld verkregen van de lerende.

Interpreteren en beoordelen

De verzamelde informatie over het proces en het product krijgt betekenis door deze te analyseren en te interpreteren. Een beoordeling uitspreken gebeurt vanuit een referentiekader: afspraken, normen, verwachtingen. Het beoordelen is afgestemd op vooraf bepaalde, duidelijk omschreven doelen en criteria die transparant zijn voor de lerende.

¹ Lerende staat voor leerling, jongere, cursist. Voor de verwijzing gebruiken we 'hij'.

² Onderwijsgevende staat voor leraar, docent, ...

³ Het begrip evaluator moet ruim geïnterpreteerd worden. Afhankelijk van de context kan het staan voor onderwijsgevende, docent, (mede)lerende ...

Een beslissing nemen

Beslissen is toekomstgericht, oriënterend en resulteert in acties op niveau van de lerende namelijk het bijsturen van het leerproces en op niveau van de onderwijsgevende in een bijsturen van het pedagogisch-didactisch handelen. Hierbij wordt rekening gehouden met de individuele context.

Communiceren

Communiceren is in dialoog gaan, het uitwisselen van informatie. Het is belangrijk om met de lerende in gesprek te gaan over het proces en/of over het product. Feedback geïntegreerd in het lesgebeuren zorgt voor een effectief onderwijsleerproces.

Op een gestructureerde manier communiceren, rapporteren, is belangrijk en op bepaalde tijdstippen verplicht.

Evalueren: waarom en wat?

Waarom evalueren?

Het doel van de evaluatie bepaalt of er gesproken wordt over **evalueren van het leren** of **evalueren om te leren**. Het verschil ligt dus enkel in de bedoeling en niet in het tijdstip waarop de evaluatie plaatsvindt (voor, tijdens, dan wel op het einde van een onderwijsperiode).

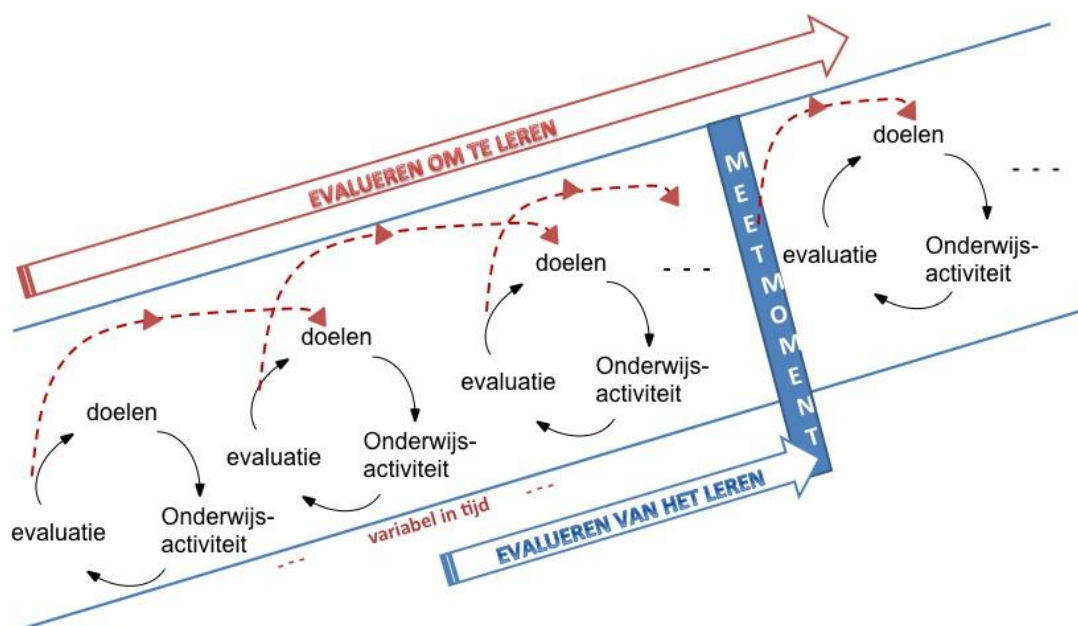
Evalueren om te leren (*formatieve evaluatie of 'assessment for learning'*).

De evaluatie heeft een formatieve functie wanneer het gaat om een tussentijdse evaluatie die de basis vormt voor de optimalisering van het onderwijsleerproces in de toekomst. Evalueren om te leren is dus het proces van het verzamelen en interpreteren van gegevens om te bepalen waar de lerende zich situeert in zijn leerproces, waar hij heen kan en hoe hij daar kan komen. De onderwijsgevende kan op basis van de verkregen informatie zijn didactische aanpak aanpassen en de ondersteuning geven die de lerende nodig heeft.

Evalueren van het leren (*summatieve evaluatie of 'assessment of learning'*).

De evaluatie heeft een summatieve functie wanneer ze aan het einde (ter afronding) van een onderwijsleerproces/fase wordt ingezet om leerresultaten te beoordelen. Het is goed om op bepaalde tijdstippen een meetmoment in te bouwen, stil te staan bij wat de lerende geleerd heeft en vast te stellen of de vooropgestelde doelen bereikt zijn. Dit kan resulteren in een beslissing die een gevolg heeft voor de oriëntering en de attestering.

Evaluatie *van* het leren en evaluatie *om* te leren hebben allebei hun plaats in het onderwijs. Het kan zinvol zijn om een meetmoment te gebruiken als een nieuwe beginsituatie om het onderwijsleerproces verder uit te bouwen. De nadruk ligt dan ook veel meer op het leerproces en niet alleen op het eindproduct. Deze formele vorm van evaluatie wordt dan een krachtig middel ter ondersteuning van het leerproces van de lerende. In het onderwijsleerproces is het zinvol om de lerende voldoende kansen en tijd te geven om 'natuurlijk' te groeien, te ontwikkelen en te leren.

Schematische voorstelling 'evalueren van het leren' en 'evalueren om te leren'

Evaluatie is inherent aan het onderwijsleerproces.

De evaluatie hoort afgestemd te zijn op doelen. Dit kunnen heel concrete lesdoelen, ruimere leerplandoelen of individuele leerdoelen zijn. De evaluatie gaat na of doelen bereikt zijn. Niet enkel als eindpunt, maar evengoed als vertrekpunt om nieuwe doelen te stellen en om de positie van de lerende in het leerproces te bepalen ten opzichte van te bereiken doelen. De evaluatie zet aan tot reflectie, tot zelfevaluatie en tot het bepalen van eigen (nieuwe) doelen. De lerende kan zijn leren bijsturen en de onderwijsgevende zijn didactische aanpak aanpassen. Op die manier past evaluatie in een cyclisch didactisch model en is het een stimulerend element voor het onderwijsleerproces.

Hoe evalueren?

Bij evaluatie is het belangrijk dat er voorafgaand nagedacht wordt wat er geëvalueerd wordt. Wil de evaluatie het product, het proces of beiden beoordelen? Voorafgaandelijk is het essentieel dat de lerende hierover geïnformeerd wordt.

Bij productevaluatie gaat de evaluatie na of de lerende het gestelde leerdoel heeft bereikt. De onderwijsgevende verzamelt en beoordeelt de informatie en kijkt hiervoor enkel naar het resultaat. Procesevaluatie zoomt in op het verloop van het leerproces. De aanpak van de lerende om het (leer)doel na te bereiken staat hier centraal. Met procesgerichte evaluatie krijgen de lerende en onderwijsgevende informatie over de toegepaste strategieën, de oplossingsmethoden, de denkprocessen, de houdingen bij en tijdens de taakuitvoering. Procesevaluatie biedt mogelijkheden om de diversiteit van de leer- en oplossingsstrategieën van de lerende te (h)erkennen. Procesgerichte evaluatie is een krachtig middel om het leren te ondersteunen.

Evaluatie vanuit een breed perspectief

Evalueren vanuit een breed perspectief biedt mogelijkheden tot gedifferentieerd evalueren onder meer in het kader van leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften en als algemeen persoonsgerichte individuele (talent)ontwikkeling.

Keuze van evaluatievorm

Onderwijsgevende en/of lerende kiezen uit verschillende evaluatievormen en vragen zich af met welke evaluatievorm ze welke informatie kunnen bekomen. Het evalueren van kennis en inzichten kan immers niet op dezelfde manier als het evalueren van vaardigheden en attitudes. Elke evaluatievorm heeft zijn eigenheid, legt een ander aspect van de lerende, van het leren en de onderwijspraktijk bloot. Wil de onderwijsgevende een totaalbeeld krijgen van de lerende, zijn competenties, interesses, gevoelens, zelfbeeld ... dan zal hij op zoek moeten gaan naar zoveel mogelijk invalshoeken. Hij zal zijn informatie halen uit een veelheid van evaluatievormen (observaties, documenten en gesprekken). *Onderwerp van observaties: leeractiviteiten, werkhouding, sociale vaardigheden, inzet ... Voorbeelden van documenten: toetsen, opdrachten, portfolio ... Voorbeelden van gesprekken: leerlinggesprekken, oudergesprekken, leergroepgesprekken ...*

Door verschillende actoren

Het evalueren van een lerende is niet enkel de verantwoordelijkheid van de individuele onderwijsgevende maar is een teamgebeuren.. Afhankelijk van het vooropgestelde doel kunnen verschillende onderwijsgevendens informatie verzamelen. Deze informatie kan dan door één of meerdere evaluatoren worden geïnterpreteerd en beoordeeld. Op die manier krijgt de lerende en de onderwijsgevende een objectiever en breder beeld van het leerproces en leerresultaat. Vervolgens kan er in samenspraak een beslissing worden genomen.

Om de kinderen en jongeren optimaal te ondersteunen in hun leer- en ontwikkelingsproces is het belangrijk om ook de ouders als opvoedkundige partner te betrekken bij het leerproces. Zij kunnen de onderwijsgevende informatie geven die zinvol is voor het onderwijsleerproces en ouders krijgen info over het leren van hun kind.

Zowel voor jonge leerlingen als voor volwassen cursisten kan evaluatie door externen of experts een verrijking betekenen voor leerresultaat en leerproces (Bv. eindejaarsjury's dko)

Ook de lerende kan aangeleerd worden om zichzelf en/of elkaar mee te beoordelen. De onderwijsgevende begeleidt het leerproces bij zelf-, peer- en co-evaluatie en blijft verantwoordelijk voor de beslissing, de eindbeoordeling. De rol van de onderwijsgevende bestaat er dan in om de lerende te ondersteunen om zelf verantwoordelijkheid te nemen bij het vaststellen en beoordelen van de vorderingen en bij het bepalen van nieuwe doelen

Bij zelfevaluatie beoordeelt een lerende zichzelf. Hij leert de eigen prestatie af te wegen tegenover vooropgestelde criteria en gaat op zoek naar plus- en minpunten in het eigen leerproces. De onderwijsgevende kan o.a. door het stellen van vragen de zelfreflectie van de lerende ondersteunen. Door de lerende te betrekken bij de evaluatie krijgt hij enerzijds meer zicht op het doel van de leeractiviteit en anderzijds krijgt hij meer zicht op zijn leren, zijn leercompetenties en leervermogen. Dit inzicht kan ervoor zorgen dat zijn prestaties gaan verbeteren.

Bij peer- en co-evaluatie evalueren lerenden elkaar volgens vooraf opgestelde en besproken criteria. Bij deze twee vormen van evaluatie is de reflectie door de lerende en het formuleren van mogelijke werkpunten cruciaal om het leerproces verder te zetten. Peerevaluatie is de beoordeling van één of meerdere medelerende(n). Co-evaluatie brengt lerende, medelerende en onderwijsgevende samen om te evalueren.

Op verschillende tijdstippen en in verschillende contexten

De onderwijsgevende beperkt zich niet tot één moment maar haalt de informatie over de competenties van de lerende uit verschillende momenten. Zo krijgt hij een betrouwbaarder beeld van de lerende.

In de opleiding worden competenties aangeleerd in een schoolse context. Het uiteindelijk doel is echter dat de lerende de aangeleerde competenties gaan gebruiken in reële situaties, in authentieke of meervoudige contexten. Het beoordelen van een competentie is in een schoolse situatie vaak nog gebonden aan één bepaalde context. Nagaan of de lerende de verworven competentie ook kan inzetten in een situatie die afwijkt van de oorspronkelijke leersituatie is echter even belangrijk. Kan de lerende de transfer maken? Het leren en de evaluatie kunnen dus evengoed plaatsvinden in een andere setting, bv. via stages, uitstappen, werkplekleren ...

In de context waarbij groepswork wordt geëvalueerd, wordt niet alleen gekeken naar de resultaten van de groep, maar is ook het evalueren van de individuele taakvolbrenging van elk lid van de groep belangrijk. Het is daarom noodzakelijk dat de leden van de groep duidelijk zicht hebben op hun persoonlijke taak.

Evaluatie en het belang van gerichte feedback

Feedback geven is een interactief gebeuren. In een sfeer van verbondenheid en vertrekend vanuit de verzamelde informatie bouwen onderwijsgevende en lerende de dialoog op. Samen wordt er gezocht naar de oorzaken van het wel of niet bereiken van doelen, naar de eventuele ondersteuningsnoden. Vanuit deze respectvolle dialoog krijgt de lerende meer zicht op zijn mogelijkheden en talenten. Evaluatie vanuit een breed perspectief en met gerichte feedback heeft een positieve weerslag op de motivatie van de lerende.

Het geven van feedback volgt liefst zo snel mogelijk op het uitvoeren van de taak, leerfase of opdracht (directe feedback) en staat in relatie tot het gestelde doel. Bij het geven van feedback bespreken onderwijsgevende en lerende de volgende vragen:

1. Welk doel willen we bereiken of welk resultaat willen we bereiken? (informatie die terug blikt op: Waar moet/wil de lerende naar toe?) – feedup.
2. Hoe werd de opdracht, de taak tot nu toe aangepakt? Welke weg werd afgelegd? (informatie over wat ondernomen werd om het doel te bereiken, wat goed ging, wat beter kan) – feedback.
3. Wat er verder nodig is om de gestelde doelen te realiseren? (informatie over wat de lerende nodig heeft, waar de onderwijsgevende kan bijsturen, richting geven om het doel te bereiken, hoe het beter kan) - feedforward.

Elk van deze drie vragen kan de onderwijsgevende op vier verschillende niveaus stellen: op taakniveau, op procesniveau, zelfregulerend niveau en op persoonlijk niveau.

Taakgerichte feedback

De feedback richt zich op het uitvoeren van de taak: Hoe goed heeft de lerende de taak gedaan? Begreep hij wat van hem verlangd werd? De lerende krijgt hier informatie over zijn presteren. De feedback wil de lerende stimuleren bij het verwerven van goede oplossingsstrategieën en wil informatie geven over de gemaakte fouten of verkeerde aanpak.

Procesgerichte feedback

De feedback geeft informatie over het proces die de lerende doorliep tijdens het uitvoeren van de taak. Procesgerichte feedback helpt leerlingen eigen fouten te ontdekken, andere strategieën te kiezen en hulp te leren vragen.

Zelfregulerende feedback

De feedback geeft informatie over de aanpak van de lerende zelf. Tijdens het terugkoppelmoment krijgt de lerende aanwijzingen over de relatie inspanning en succes en over zijn strategiegebruik. Hoe bewaakt en controleert hij zijn leren? Hoe stuurt hij bij? Hoe evalueert hij zijn eigen taak? Welke activiteiten heeft de lerende ondernomen om zijn leerdoel te bereiken? Welk resultaat behaalde hij daarmee?

Persoonsgerichte feedback

Deze feedback is gericht op de persoon zelf en niet op de taakuitvoering. Deze feedback leidt vrijwel nooit tot een beter leerresultaat. Het al dan niet prijzen van de leerling is beter gericht op de inspanning die de opdracht vroeg en op de betrokkenheid van de leerling bij het uitvoeren van de opdracht.

De antwoorden op de vragen moeten het leren versterken en de kloof tussen het huidige niveau van de lerende en het gewenste niveau kleiner maken. Een goed pedagogisch klimaat is daarbij van belang. De onderwijsgevende staat open voor de reacties/intenties van de lerende. De lerende weet dat hij fouten kan en mag maken, dat dit deel uitmaakt van het leerproces

Evaluatie en leren leren

Naast het verwerven van kennis en procedures zijn metacognitieve vaardigheden belangrijk voor het leren. Dit betekent dat de lerende zijn activiteiten passend kan plannen en organiseren, dat hij erop toeziet dat hij zijn planning respecteert, dat hij nagaat of het resultaat bereikt wordt en dat hij zijn leerproces indien nodig bijstuurt. In deze context is evaluatie een belangrijk middel en draagt het bij tot het nastreven van de doelen 'leren leren'. Evaluatie kan doelbewust ingezet worden in functie van doelen die verwijzen naar het zelfregulerend leren en de metacognitieve vaardigheden. Voor het leerplichtonderwijs zijn deze doelen opgenomen in de leergebied- of vakoverschrijdende eindtermen of ontwikkelingsdoelen 'leren leren'. Maar ook voor andere onderwijsniveaus is het ontwikkelen van tools in functie van levenslang leren van belang.

Het krijgen van feedback is één van de meest effectieve leerstrategieën. Het is ook essentieel voor het ontwikkelen van het zelfregulerend leren bij de lerende. Modelleren van zelfreflectie door de onderwijsgevende is een andere strategie die op termijn leidt tot zelfevaluatie en zelfregulering van de lerende. Het leren leren van de lerende wordt versterkt. Feedback op het proces en op het zelfregulerend vermogen stimuleert dat de lerende reflecteert op zijn leren. Zo ontdekt de lerende dat hij zelf invloed kan hebben op zijn leren en zelf de verantwoordelijkheid kan nemen voor zijn eigen leerproces.

Uit het voorgaande blijkt het belang om de lerende te betrekken bij het evaluatieproces alsook de waarde van zelfevaluatie. De lerende leert immers zo zijn eigen capaciteiten en vooruitgang te beoordelen en zijn leerproces mee in handen te nemen. De lerende wordt op die manier eigenaar van zijn eigen leren.

Evaluatie om te leren als onderwijsgevende en als onderwijsinstelling

Individuele evaluatiegegevens zijn een rijke bron van informatie. Ze zijn een indicatie van het al dan niet bereiken van vooropgestelde doelen door de lerende en geven een zicht op de individuele competenties. Ze vormen de aanleiding voor de feedback voor de lerende maar leiden ook tot een kritische reflectie van de onderwijsgevende over de meest aangewezen didactische aanpak voor de individueel lerende. De verkregen informatie daagt de onderwijsgevende uit tot de vraag: welke aanpak werkt voor deze lerende? In deze context is het leren een gedeelde verantwoordelijkheid

tussen de lerende en de onderwijsgevende en de evaluatie het middel om dit te expliciteren. Leren is zo een samenspel tussen het leren van de lerende en het onderwijzen van de onderwijsgevende.

Evaluatiegegevens kunnen ook op klas-, vak- en instellingsniveau bekeken worden. Het zijn dan outputgegevens die waardevolle informatie leveren over het effect van het geboden onderwijs. Deze gegevens zijn een krachtig instrument voor de interne kwaliteitszorg.

Concreet betekent dit dat leraren vanuit een kritische reflectie op de evaluatiegegevens hun onderwijsaanbod bijsturen of aanpassingen aan hun klaspraktijk doorvoeren. Altijd met als doel: het optimaliseren van het leren van de lerende. Eenzelfde redenering kan doorgevoerd worden op niveau van de onderwijsinstelling. Evaluatiegegevens kunnen ook op dit niveau aanleiding geven tot kritische zelfreflectie waarbij optimalisatie en ontwikkeling van de onderwijsinstelling voorop staat. Op deze manier dragen deze gegevens weliswaar minder rechtstreeks, maar daarom niet minder belangrijk, bij tot het leren van de lerende.

Evaluatie en rapporteren

Rapporteren is een formele vorm van het communiceren van de evaluatie. Aan de hand van een rapport (schriftelijk of mondeling) wordt voor de lerende in de eerste plaats en/of voor andere actoren in beeld gebracht waar de lerende staat, wat hij gerealiseerd heeft, welke vervolgstappen hij nog moet nemen. De evaluatie kan weergegeven worden op een kwalitatieve wijze (woordelijk/illustrerend/beschrijvend), een kwantitatieve wijze (cijfermatig), of door een combinatie van beide. Naargelang de actor kan de vorm aangepast zijn, een rapport naar een lerende kan anders zijn dan een rapport naar ouders, team of CLB.

De rapportering is echter geen doel op zich, het is vooral een middel om de communicatie met betrekking tot het leerproces van de lerende te bevorderen en andere actoren te informeren. Het is dan ook belangrijk om na te denken op welke wijze de onderwijsinstelling gaat rapporteren. Cruciaal is dat de wijze van rapporteren congruent is met de visie op evaluatie en leren.

Bibliografie

- Castelijns, J.; Segers, M.S.R; Struyven, K.; Martens, R.L ; Dochy, F.; Tillema, H.H. (2011) *Evalueren om te leren. Toetsen en beoordelen op school*. Bussum: Coutinho.
- Heylen, L. (2010) *Competentieontwikkelen evalueren*. Vonk en Visie jaargang 39, nummer 4.
- Hollenbeek, J. (2012) *Een toetsscore, wat nu?* Praxisbulletin, jaargang 30
- Janssens, S. (2012) *Leren en onderwijzen, cursus (ortho)pedagogiek en onderwijskunde*. Leuven: Acco
- Nijls, L. Evaluatie in het deeltijds kunstonderwijs: het schietlood in actie. Gent: Ugent
- Sluismans, D.; Joosten-ten Brinke, D.; van der Vleuten, C. (2013) *Toetsen met leerwaarde*. Een reviewstudie naar de effectieve kenmerken van formatief toetsen. Uitgevoerd in opdracht van en gesubsidieerd door NWO-PROO.
- Standaert, R. (2007) *leren en onderwijzen. Inleiding tot de algemene didactiek*. Leuven: Acco
- Struyf, E. (2000) *Een leerkans voor leraren en leerlingen – over de evaluatiepraktijk in de klas en het evaluatiebeleid op school*. Leuven: Universitaire Pers.
- Valcke, M. (2010) *onderwijskunde als ontwerpwetenschap. Een inleiding voor ontwikkelaars van instructie en voor toekomstige leerkrachten*. Gent: Academia Press.
- Vanhoof, J.; Van Petegem, P. (2011). *Een alternatieve kijk op evaluatie*. Mechelen: Plantyn.
- Van Hoof, J.; Van de Broek, M. ; Penninckx, M.; Donche, V.; Van Petegem, P. (2012) *Leerbereidheid van leerlingen aanwakkeren*. Principes die motiveren, inspireren en werken. Leuven: Acco.
- Vansteenkiste, M. (2012) *Moetivatie of motivatie: de leerkracht en directie als motiverende coach*. Vorming OVSG www.leerrijk.be *Formatieve leerlingenevaluatie (2010)*
- www.steunpuntgok.be *Competentiegericht evalueren en gelijke onderwijskansen*.
- www.cego.inform.be *visietekst breed evalueren*. Steunpunt GelijkeOnderwijsKansen
- www.oecd.org/publishing OECD, (2013) *Reviews of evaluation and assessment in education*. Synergies for better learning. An international perspective on evaluation and assessment.
- www.diversiteitenleren.be *Evalueren om te leren. Zie je wat ik kan!*
- www.ond.vlaanderen.be *Onderwijs vlaanderen, (2013) Toolkit breed evalueren, toetsen voor scholen*.
- <https://sites.google.com/site/kunstigcompetent/home> *resultaten van twee onderzoeksprojecten in verband met evalueren in het DKO*.